

31.1.2011

Dnro 3109/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Tapio Rätty

TOIMEENTULOTUKILASKELMAAN ON OTETTAVA KAIKKI HYVÄKSYTTÄVÄT MENOT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan 1.9.2010 saapuneessa kirjeessään - - kunnan sosiaalitoimen menettelyä toimeentulotuen myöntämisessä - - -.

Kantelija kertoi kirjeessään, ettei hänelle hyväksytty toimeentulotukea määrättäessä asumismenoiksi touko-, elo- ja joulukuussa 2009 todellista vuokran määrää. - - -

- - -

3 RATKAISU

3.1 Asumismenojen huomioiminen toimeentulotukea määrättäessä

Toimeentulotukilain (1412/1997) 1 §:n mukaan toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Toimeentulotuen määrä on lain 6 §:n mukaan laissa määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Huomioonotettavista menoista määrätään toimeentulotukilain 7 §:ssä ja huomioonotettavista tuloista ja varoista lain 11 ja 12 §:ssä.

Toimeentulotukea myönnettäessä huomioon otetaan perusosalla katettavat menot (perusosa) sekä muut perusmenot (lain 7 b §). Toimeentulotukilain 7 b §:n tarkoittamina muina perusmenoina pidetään säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukaan asumistukilain (408/1975) 6 §:ssä tarkoitettuja kohtuullisia asumismenoja.

Toimeentulotukilain 16 §:n mukaan toimeentulotuki maksetaan tuen hakijalle käytettäväksi hänen ja hänen perheensä elatukseen. Säännöksen 2 momentin mukaan toimeentulotuki voidaan erityisesti syystä maksaa tuen hakijan perheenjäsenelle tai tuen saajasta huolehtivalle henkilölle käytettäväksi tuen saajan elatukseen tai muutoin käyttää hänen toimeentulostaan aiheutuvien menojen suorittamiseen.

3.1.1 Toimeentulotuen myöntäminen asumismenoihin

Asiassa saadun selvityksen mukaan kantelija ja hänen tällöin alaikäiset lapsensa asuivat kunnan järjestämässä vuokra-asunnossa. Asunnosta perittiin kunnan päättämää vuokraa, jota näkemykseni mukaan on pidettävä toimeentulotukilain 7 b §:n tarkoittamana kohtuullisena asumismenona.

Kantelija on kantelukirjoituksessaan arvostellut kunnan sosiaalitointa erityisesti siitä, ettei se huomionnut hänelle ja hänen perheelleen asumismenoiksi asunnosta perittäväksi määrättyä vuokraa kaikkina kuukausina vuonna 2009.

Kunnan sosiaalitoimen selvityksen mukaan toukokuussa 2009 viranhaltija teki päätöksen siitä, että toimeentulotukea määrättäessä asunnosta aiheutuvaa vuokraa ei enää huomioida toimeentulotuessa hyväksyttävänä menona. Perusteena viranhaltijalla oli selvityksen mukaan se, että kantelija ei ollut osoittanut tosiasiallisesti maksaneensa vuokraa toukokuuta edeltävinä kuukausina, ei myöskään niinä kuukausina, jolloin vuokra oli toimeentulolaskelmassa huomioitu. Selvityksen mukaan tällainen käytäntö (vuokran huomioimatta jättäminen) oli käytössä kantelijan kohdalla koko loppuvuoden 2009. Vuokra huomioitiin toimeentulolaskelmassa menona selvityksen mukaan vasta tammikuusta 2010 lukien.

Näkemykseni mukaan kunnan sosiaalitoimi on toiminut asiassa toimeentulotukilain vastaisella tavalla. Toimeentulotukilain 7 b §:n tarkoittamina muina perusmenoina otetaan kohtuullisen suuruisena huomioon muun muassa asumistukilain 6 §:ssä tarkoitetut asumismenot. Kantelijalle syntyneitä asumismenoja on pidettävä toimeentulotuessa huomioitavina kohtuullisina asumismenoina ottaen huomioon erityisesti sen, että kysymys on ollut kunnan vuokra-asunnosta, jolloin kantelijan vuokran määrä kokonaisuudessaan olisi tullut toimeentulotukea koskevassa normilaskelmassa ottaa menona huomioon. Se seikka, että kantelija on mahdollisesti jättänyt vuokransa maksamatta, ei mielestäni oikeuta viranhaltijaa jättämästä toimeentulotukeen muutoin oikeutettua menoa normilaskelman ns. menopuolelta pois. Näkemykseni mukaan tällaisessa tilanteessa olisi viranhaltijan tullut arvioida sitä, millä tavoin myönnetty toimeentulotuki maksetaan hakijan ja hänen perheenjäsentensä elatuksen turvaamiseen. Totean, että toimeentulotukilain 16 § mahdollistaa henkilölle myönnetyn toimeentulotuen maksamisen suoraan esimerkiksi vuokranantajalle.

- - -

Asia ei anna aihetta muuhun kuin että kiinnitän kunnan sosiaalitoimen huomiota siihen, että toimeentulotukipäätöstä tehtäessä on päätökseen liittyvään toimeentulotukilaskelmaan otettava ne menot, jotka toimeentulotukilain mukaan ovat laissa tarkoitettuja hyväksyttäviä menoja. - - -

3.1.2

Ehdon asettaminen toimeentulotuen myöntämiseksi

Kunnan sosiaalitoimi liitti selvityksensä oheen viranhaltijan tekemiä päätöksiä toimeentulotuesta. Viranhaltijan päätöksessä 4.8.2010 on todettu, että *"Ennen seuraavan mahdollisen toimeentulotukipäätöksen tekemistä asiakasta veloitetaan laittamaan vireille hakemukset sekä sairauspäivärahaa että asumistuesta."*

Toimeentulotukilain 14 §:n mukaan toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee. Toimeentulotukilain 14 a §:ssä on säädetty toimeentulotukiasian käsittelystä ja päätöksentekoon liittyvästä määräajasta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, asiakaslaki) 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen tai yksityistä sosiaalihuoltoa järjestettäessä sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen sopimukseen.

Toimeentulotuki määrätään henkilön käytettävissä olevien tulojen sekä hyväksyttävien menojen perusteella. Toimeentulotuen hakijalla on velvollisuus toimeentulotukilain 17 §:n mukaisesti antaa toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Säännöksen 2 momentin mukaan toimeentulotuen saajan on välittömästi ilmoitettava toimielimelle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Toimeentulotukilain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuskien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Säännöksen 2 momentissa on säädetty jokaiselle velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan. Toimeentulotuen hakijan tulee siten pyrkiä itse vastaamaan omasta elatuksestaan ja omilla toimenpiteillään vaikuttamaan siihen, että esimerkiksi ensisijaiset etuudet ovat hänen käytettävissään. Mikäli toimeentulotuen hakijalla on mahdollisuus saada ja nostaa joku etuus, ovat yleensä tällaiset etuudet toimeentulotukilain 6 §:n tarkoittamin tavoin hänen käytettävissään, jolloin ne voidaan ottaa normilaskelmasa tuloina tai varoina huomioon.

Toimeentulotukilaki ei kuitenkaan sisällä mahdollisuutta asettaa ehtoja päätöksen tekemiselle esimerkiksi siten, että toimeentulotuen hakijan tulisi toimia viranomaisen edellyttämällä tavalla uhalla, että päätös jätetään kokonaan tekemättä. Mikäli viranomaisen on päätöksessään tai muussa asiakasta koskevassa asiakirjassa asettanut päätöksentekoon vaikuttavia tai niihin liittyviä ehtoja, eivät ne vaikuta viranomaisen velvollisuuksiin päätöksenteossa. Tällaista ehtoa ei voida myöskään asettaa esimerkiksi päätöksen täytäntöönpanon edellytykseksi.

Mikäli viranhaltijan 4.8.2010 tekemässä päätöksessä olevalla maininnalla on tarkoitettu sitä, että toimeentulotukipäätöstä ei tehdä, mikäli kantelija ei laita vireille sairauspäiväraha- ja asumistukea koskevaa hakemusta, on tällainen maininta (tosiasiassa päätöksentekoa rajoittava ehto) toimeentulotukilain vastainen. Mikäli maininnalla on tarkoitettu vain ohjata kantelijaa siten, että maininnalla samalla informoidaan kantelijan velvollisuudesta hakea sairaspäivärahaa ja asumistukea, on se nähdäkseni asianmukainen.

Asia ei anna tästä syystä aihetta puoleltani enempään. Totean kuitenkin, että viranomaisen on sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n tarkoittamin tavoin selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Tämä merkitsee näkemykseni mukaan sitä, että viranomaisen antaman ohjeistuksen on oltava riittävän selvää ja asiakkaalle ymmärrettävää. Viranomaisella on mielestäni oikeus kuvata erilaisia toimintansa ajateltavissa olevia ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia asiakkaan asemaan. Tällaisen ohjauksen on oltava, kuten edellä olen todennut, yksiselitteistä ja ymmärrettävällä tavalla annettua.

- - -

4 TOIMENPITEET

Saatan kohdassa 3.1.1 esittämäni käsitykset asumismenojen huomioimisesta toimeentulotukea koskevassa normilaskelmassa ja kohdassa 3.1.2 esittämäni näkemykset ehdon asettamisesta päätöksen tekemiseksi - - - kunnan sosiaalitoimen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän päätöksestäni jäljennöksen kunnan sosiaalitoimelle.